

ks. Stanisław Łabendowicz

Integracja oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych w katechezie poprzez wolontariat szkolny

Zadaniem współczesnej katechezy jest przygotowanie dzieci i młodzieży do aktywnego uczestnictwa w życiu Kościoła oraz strukturach społecznych poprzez organizowanie sytuacji wychowawczych, dzięki którym katechizowani przeniosą poznane doświadczenia w życie. W ten sposób uczniowie będą ukierunkowani na służbę drugiemu człowiekowi. Sobór Watykański II podkreśla, że prawdziwe „wychowanie zdąża do kształtowania osoby ludzkiej w kierunku celu jej ostatecznego, a równocześnie do dobra społeczności, których człowiek jest członkiem i w których obowiązkiem, gdy dorośnie będzie brał udział” (DWCH 1). Ważne jest, aby katecheza szkolna poprzez oddziaływanie dydaktyczno-wychowawcze odnosiła się do koncepcji integralnego wychowania każdego człowieka w jego chrześcijańskim rozumieniu. Tylko wtedy wychowanie będzie „prowadzić do swoistego obdarzania człowieczeństwem”¹.

1. Potrzeba służby i pomocy dla dobra wspólnego

Każdy człowiek uczestniczy w życiu określonego środowiska społecznego, od którego jest uzależniony i równocześnie sam je kształtuje.

Stanowi ono dla niego źródło aktywnej i twórczej działalności. Środowisko społeczne tworzą poszczególne osoby wpływające na rozwój psychiki i kształtowanie się osobowości dzieci i młodzieży. Na przebieg rozwoju dziecka wpływają kontakty społeczne nawiązywane w szkole, udział w zajęciach pozalekcyjnych i lekcyjnych, uczestnictwo w działalności organizacji dziecięcych i młodzieżowych oraz instytucji kulturalno-oświatowych. Wychowanie do posługi na rzecz dobra innych dokonuje się głównie w rodzinie, szkole, parafii i grupach społeczno-religijnych. **Rodzina** jest pierwszym środowiskiem życia człowieka. Pełni ona niezastąpioną rolę wychowawczą, bowiem w rodzinie nie tylko się mówi o chrześcijańskich wartościach, ale świadczy o nich własnym życiem. Codzienna wspólna modlitwa rodziców z dziećmi, niedzielne wspólne uczestniczenie we Mszy Świętej, połączone z przystępowaniem rodziców i starszych dzieci do Komunii Świętej, regularne korzystanie z sakramentu pokuty i pojednania, udział w budowaniu wspólnego dobra w otoczeniu, wzajemny szacunek i miłość rodziców – są najskuteczniejszym przygotowaniem dzieci do ich przyszłych ról, wynikających z ich powołań. Środowiskiem,

¹ Jan Paweł II, *Homilia wygłoszona podczas Mszy św. Łowicz, 14 czerwca 1999 r.*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/homilie/lowicz_14061999.html, z dn. 13.02.2015.

które spełnia rolę wychowawczą jest również **szkoła**. Ponosi ona odpowiedzialność za wychowanie młodego pokolenia i jest pierwszą instytucją, której rygorom musi podlegać. Struktura i organizacja szkoły zależą od przyjętych założeń oraz celów nauczania i wychowania. W każdej szkole uczeń – wychowanek poszerza zasób indywidualnych doświadczeń, zdobywając wiedzę oraz kształtując normy i wzory zachowania. Szkoła wychowuje w sposób zamierzony, ukierunkowany na określone cele, wykorzystując wiedzę i doświadczenie pedagogiczne nauczycieli². W szkole zachodzą również procesy kształtujące osobowość dzieci i młodzieży. Kontakty koleżeńskie i przebywanie z wychowawcami na lekcjach i poza lekcjami powoduje powstawanie bądź pogłębianie zainteresowań, kształtowanie się poglądów i przekonań. Każde dziecko, stając się uczniem, wchodzi w kontakt z rówieśnikami, nauczycielami i innymi pracownikami szkoły. Przystosowując się do nowego środowiska, musi poznać i podporządkować się zasadom postępowania obowiązującym w szkole. Przez to uczy się dokonywania wyborów i wartościowania. Najważniejsze dla prawidłowego rozwoju społeczno-moralnego dziecka są wzory zachowania i wartości uznane za najważniejsze przez rodzinę i szkołę. Wówczas dziecko może ufać dorosłym i jeśli ich zaakceptuje, to zaakceptuje także reguły zachowania, normy moralne i wartości, które mu przekazują. Natomiast, jeśli dorośli nie są zgodni w wartościowaniu moralnym, prowadzi to najczęściej do zagubienia się dziecka w systemie norm i wartości oraz do zachowań kompromisowych

i konformistycznych. Szkoła ma zatem obowiązek nie tylko uczyć, ale także wychowywać. Wychowuje, gdy pomaga swym wychowankom, by dostrzegać i rozwijali to, co w nich szlachetne, ale również by coraz dojrzalej rozumieli samych siebie oraz sens własnego życia. Szkoła spełni swoje zadanie, jeśli poprowadzi wychowanków do wartości, które chronią ich rozwój w drodze do trwałego szczęścia. Zadaniem duszpasterzy, rodziców i dyrekcji szkół jest dopilnowanie, aby realizowano programy, które wychowują do odpowiedzialnej miłości osobowej i społecznej. Wiele uwagi w procesie edukacji szkolnej poświęca się potrzebom intelektualnym. Cały system szkolny nastawiony jest bowiem na przekazywanie wiedzy i kształcenie określonych umiejętności. Temu celowi służy między innymi wystrój sal szkolnych, który ma kierować uwagę ucznia na ogromne możliwości ludzkiego umysłu, budzić zainteresowania wiedzą, skłaniać do myślenia i zachęcać do poznawania świata. Kolejnym środowiskiem życia i nabywania cech społecznych dla człowieka jest Kościół, a dokładniej **parafia**. Pomaga ona pogłębić swoją wiarę i relacje osobowe z Chrystusem, jest ona istotnym sposobem spotkania się z Nim. Dzięki duszpasterstwu dzieci i młodzieży dokonuje się kształtowanie młodych serc i umysłów oraz wsparcie ich w rzetelnej formacji ludzkiej i chrześcijańskiej³. Katecheza jako jedno z wielkich dzieł Kościoła ma nieustannie towarzyszyć katechizowanemu w drodze do Boga i do pełni człowieczeństwa. Pomaga dzieciom i młodzieży rozpoznawać powołanie i wypracować własną drogę życiową⁴. Realizacja tego typu

² Por. S. Łabendowicz, *Integracja oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych w katechezie szkolnej*, ZFK 58 (2015) nr 2, s. 100-103.

³ Por. Jan Paweł II, *List apostolski do Młodych Całego Świata z okazji Międzynarodowego Roku Młodzieży* 31.03.1985, nr 6-9; Jan Paweł II, *List do wszystkich kapłanów na Wielki Czwartek* 26.03.1985, nr 5-6.

⁴ Por. Jan Paweł II, *List apostolski „Ojciec i nauczyciel młodzieży”* 31.01.1988, nr 19.

katechezy pozwala zwłaszcza dotrzeć do młodych przeżywających różne problemy i jednocześnie pozbawionych wsparcia najbliższych oraz sprzyja lepszemu skorzystaniu przez nich z poradnictwa duszpasterskiego i duszpasterskiego telefonu zaufania⁵. Działalność duszpasterska i katechetyczna dotycząca dzieci i młodzieży jest w zasadzie przedłużeniem i uzupełnieniem tego, co powinna przekazać rodzina. Ponieważ jednak rodzina, jako społeczność dynamiczna, ulega przemianom, które – zdaniem Soboru Watykańskiego II – mogą okazać się niebezpieczne dla rozwoju w wierze przyszłych pokoleń (por. KDK 47), stąd nieodzowną jest troska Kościoła o porozumienie się z nią, kontakt i współpracę w dziedzinie formacji religijnej młodego pokolenia. Kościół „buduje się wtedy, gdy wspomaga się rodziców we właściwym wypełnianiu ich zadań” (DCG 78). Dlatego też każde ze środowisk wychowawczych (rodzina, szkoła, katecheza parafialna) ma prawo do zachowania autonomii i do realizacji własnych celów, związanych wszakże z aktualizacją dobra wychowanka.

Człowiek jest istotą społeczną, dlatego należy zaspokajać jego potrzeby społeczne. W tym celu tworzone są **wspólnoty uczniowskie** czy **grupy koleżeńskie**, które dążą do osiągnięcia wspólnych celów. Chodzi o to, aby każdy uczeń znalazł oparcie w grupie rówieśniczej. Rodzice, duszpasterze, nauczyciele i inni powinni zadbać o zorganizowanie odpowiednich grup

społeczno-religijnych w szkole lub w parafii. Grupy te stanowią środowisko, w którym uczą i wychowują się dzieci i młodzież. Dlatego jest rzeczą konieczną, aby w placówkach oświatowych istniało i pod odpowiednią opieką funkcjonowało np. harcerstwo oraz aby w parafii były grupy oazowe, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży czy koła różańcowe. W grupach rówieśniczych dzieci i młodzież uczą się chrześcijańskich wartości, które zawołują w przyszłości stworzeniem dobrego małżeństwa i rodziny⁶. Grupy społeczno-religijne cechuje poczucie przynależności, życie wspólnymi wartościami i normami, wewnętrzna organizacja grupy oraz bezpośrednie stosunki między członkami⁷. Zaspokajają one potrzebę wspólnoty, miłości przyjacielskiej, nauki wiary i moralności⁸.

Szkoła, będąc twórczym środowiskiem wychowawczym, który kształtuje osobowość dziecka, musi sprostać stawianym jej wymaganiom i zadaniom⁹. I. Jundziłł ujmując główne zadania środowiska szkolnego w trzy grupy problemów: przygotowanie wychowanków do życia w świecie wciąż zmieniającej się cywilizacji i nowych stosunków międzyludzkich, wdrażanie do demokratycznych form życia zbiorowego, oraz przyswajanie przez uczniów zasad moralności opartej na wartościach ogólnoludzkich. Pierwsza grupa zadań, zdaniem autorki, dotyczy takiego kształcenia, które nie pretenduje do przekazania uczniom i zapamiętania przez nich encyklopedycznej wiedzy, ale uczy samodzielnego myślenia,

⁵ Por. H. Krzyszczeczko, *Poradnictwo rodzinne. Teoria i praktyka rogeriańskiego kontaktu pomocnego*, Katowice 1998, s. 103-111, 147-164; P. Petryk, *Ku wspólnotocie życia i miłości*, Lublin 1998, s. 315-316.

⁶ Por. S. Łabendowicz, *Przygotowanie do sakramentu małżeństwa i życia w rodzinie wg aktualnych wskazań Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski i Rady ds. Rodziny, „Zeszyty Formacji Katechetów”* (2005) nr 2, s. 46.

⁷ Por. J. Słomińska, *Mechanizmy i funkcje grup młodzieżowych*, Warszawa 1986, s. 5-35.

⁸ Por. J. Müller, *Pastoraltheologie: Ein Handbuch für Studium und Seelsorge*, Graz 1993, s. 93-94.

⁹ Por. Z. Skórny, *Psychologia wychowawcza dla nauczycieli*, Warszawa 1992, s. 33-38; J. Stala, *Współpraca rodziny, szkoły i parafii w dziele wychowania*, w: *Dydaktyka katechezy*, red. J. Stala, Tarnów 2004, cz. I, s. 340-349; M. Przetacznik-Gierowska, G. Makiello-Jarża, *Psychologia rozwojowa i wychowawcza wieku dziecięcego*, Warszawa 1992, s. 314.

racjonalnej organizacji pracy i środowiska życia w taki sposób, aby w pełni korzystać z rozwijającej się cywilizacji i wrastać w kulturę narodową i ogólnoludzką. Drugim ważnym celem stojącym przed szkołą jest przygotowanie swoich podopiecznych do życia w warunkach demokracji. Można to osiągnąć przez organizację pracy i życia w szkole. Zbiorowość szkolną tworzą nauczyciele, uczniowie, ich rodzice i cała infrastruktura. Każdy jest ważny dla prawidłowego działania szkoły i powinien funkcjonować na zasadzie ścisłej współpracy, respektując wzajemnie swoje prawa i obowiązki. Trzecia grupa zadań realizowanych przez szkołę odnosi się do wychowania moralnego. W ogólnoludzkiej moralności największą uwagę przypisuje się godności człowieka, potrzebie otwarcia jednostki na sprawy innych ludzi, zdolności empatii i obcowania z ludźmi na zasadach współdziałania i wspólnoty przeżywania. Dlatego w szkole powinno się tworzyć atmosferę życzliwych interakcji między wychowawcami i wychowanymi oraz między rówieśnikami¹⁰.

Biorąc pod uwagę zadania stojące przed szkołą, trudno nie zauważyć, że szkoła pozostaje jedną z zasadniczych form oddziaływania wychowawczego na dzieci i młodzież. System oświatowy przywraca właściwą rangę wychowaniu szkolnemu, stawiając ucznia i jego wszechstronny rozwój osobowy (w wymiarze intelektualnym, psychicznym, społecznym, zdrowotnym, estetycznym, moralnym, duchowym) w centrum nauczania w ramach działań szkoły. Punktem centralnym edukacji staje się uczeń i jego wszechstronny rozwój. Obok nauczania i kształcenia umiejętności pojawia się

wychowanie, które zostaje uznane za równorzędny wymiar pracy edukacyjnej nauczyciela. Zadania nauczyciela są komplementarne: a) wychowanie jest wymiarem pracy edukacyjnej, a nie wyizolowanym zadaniem; b) każdy nauczyciel jest wychowawcą w każdej chwili swojej pracy edukacyjnej. Można mówić o jego dzieleniu się z wychowanymi światem właściwych doświadczeń związanych z uznawanymi wartościami. Dojrzały wychowawca jest czytelny w wychowaniu poprzez wartości, które prezentuje. Wychowanek jest wnikliwym i czułym obserwatorem. Każdy fałsz, zakłamanie może spowodować utratę zaufania. Zatem autentyczność wychowawcy, zgodność z samym sobą i z wartościami staje się istotnym wymogiem w procesie wychowania. Wiarygodność nauczyciela przejawia się w postępowaniu nacechowanym szczerością i spontanicznością¹¹.

Potrzebna jest integracja środowisk, gdyż są one nie tylko miejscami, gdzie realizowana jest misja głoszenia słowa, lecz także ich klimat wpływa na kształtowanie dojrzałej wiary. Dlatego jest rzeczą ważną, aby środowiska te współdziałały ze sobą w formowaniu chrześcijańskiej postawy. Ta współpraca dokonuje się na zasadzie „krążenia wartości”, co oznacza, że istnieje pewna ciągłość przeżycia religijnego. Trzeba podkreślić, że każde ze środowisk wychowawczych jest doświadczane przez problemy, jakie wiążą się ze współczesnymi niebezpieczeństwami dla wychowania w ogólności, a wychowania religijnego w szczególności¹². *Dyrektorium ogólne o katechizacji* wymienia zasadniczo trzy grupy niebezpieczeństw, jakie grożą wychowaniu religijnemu:

¹⁰ Por. I. Jundziłł, *Dziecko – ofiara przemocy*, Warszawa 1993, s. 96-98.

¹¹ Por. H. Wrońska, *Katecheza podstawowym zadaniem Kościoła*, RTK 37 (1990), z. 6, s. 52; J. Stala, *Współpraca...*, s. 350-352.

¹² Por. H. Wrońska, *Katecheza podstawowym...*, s. 54.

– trudności właściwe dla całego wychowania moralnego, związane z upadkiem autorytetów, relatywizacją wartości, kryzysem wokół zagadnienia prawdy;

– redukovanie wychowania do wykształcenia;

– redukovanie katechezy i nauczania religii do funkcji wychowawczej, a przez to odrywanie katechezy od prawdy, która wychowawczo motywuje (por. DOK 40-42).

Powyższe niebezpieczeństwa mogą być przedmiotem dialogu rodziny, szkoły i Kościoła. Każdemu ze środowisk wychowawczych zależy najpierw na tym, by wychowanie moralne było skuteczne. Skuteczność tego wychowania jest, skutkiem przyjęcia pewnych założeń filozoficznych. Dialog powinien dotyczyć tych właśnie fundamentów i odpowiedzieć na pytania, kim jest człowiek, ku czemu zmierza, jakie jest jego powołanie i na czym opiera się jego godność, jakie jest miejsce prawdy w życiu człowieka. Odpowiedź na te pytania wpływa na teorię pedagogiczną oraz praktykę postrzegania i rozwiązywania problemów wychowawczych zarówno przez rodzinę, jak i szkołę. Zdarza się także, że przenika ono do Kościoła. Nakłada to na Kościół szczególną odpowiedzialność stawania w obronie prawdy w tych fundamentalnych kwestiach. Utrudnia to niekiedy współpracę, ale może pogłębiać dialog. W żadnej sytuacji Kościół nie może się wyrzec obrony prawdy i godności człowieka w dialogu z rodziną i szkołą. W wychowaniu rodzinnym, szkolnym czy innych środowisk wychowawczych dialog będzie polegał na ukazywaniu prawdy, iż wychowanie opiera się na kształceniu nie tylko umiejętności, ale na edukacji prawdziwie humanistycznej. W ten dialog szkoła wychowująca, Kościół,

i duża część rodzin mogą wnieść cenny wkład wynikający z doświadczenia. We współczesnym świecie istnieją także zagrożenia dotyczące wprost nauczania religii. Przeciwdziałanie temu zagrożeniu przez Kościół oznacza w istocie dowartościowanie prawdy w procesie wychowania. Głoszenie Ewangelii jest głoszeniem prawdy, która ma charakter zbawczy. Potrzebna jest zatem integracja pomiędzy środowiskami wychowawczymi. W dziedzinie wychowania można wskazać na trzy kręgi, z którymi Kościół podejmuje dialog i które z Kościołem podejmują dialog. Najściślejszy krąg stanowią rodziny katolickie, praktykujące. W tym wypadku dialog ten ma szansę przerodzić się w pełną współpracę w bardzo wielu dziedzinach. Do nieco szerszego kręgu należą rodziny niepraktykujące. Mimo pewnych napięć jest możliwe ustalenie dla dobra człowieka wielu dziedzin współdziałania. Najszerszy krąg obejmuje rodziny niewierzące lub niekatolickie, których dzieci nie uczęszczają na lekcje religii katolickiej. Katecheta może być im znany jako po prostu dobry wychowawca, a sam dialog stanie się podstawą współdziałania i ważnym narzędziem oceny współpracy między środowiskami wychowawczymi¹³.

2. Wolontariat szkołą życia społecznego

Wolontariat oznacza „profesjonalnie zorganizowaną służbę społeczną na rzecz osób i grup będących w potrzebie, charakteryzującą się dobrowolnością, bezinteresownością, ciągłością i systematycznością oraz niezależnością od więzi rodzinnych, koleżeńskich i przyjacielskich”¹⁴. Wolontariat jest bezinteresowną pomocą innym, a więc działalnością społeczną.

¹³ Por. J. Stala, *Współpraca...*, s. 367-370.

¹⁴ W. Przygoda, *Apostolski wymiar wolontariatu charytatywnego w Polsce*, Lublin 2012, s. 9.

Wszystkie cechy wolontariatu (tj. altruizm, oddanie się podejmowanym sprawom, wolna wola, zdobywanie nowych umiejętności, brak wynagrodzenia, dobra organizacja, poświęcenie dla innych) sprzyjają kształtowaniu się postaw prospołecznych i wpływają na rozwój działalności społecznej¹⁵. Taka działalność przyczynia się „do wypełnienia przestrzeni społecznej, rozciągającej się pomiędzy różnymi agendami należącymi do szeroko rozumianego państwa a światem prywatnych wzorów życia, i to zarówno w wymiarze prywatno-rodzinnym, jak i w wymiarze przedsięwzięć gospodarczych”¹⁶. Wolontariat pełni w społeczeństwie rolę integracyjną wielu grup społecznych, uczy odpowiedzialności, pozwala zdobywać nowe sprawności, inspiruje do nowych pomysłów w poszukiwaniu działań społecznie użytecznych oraz wzbogaca obywatelskie zaangażowanie. Każdy wolontariusz jest podmiotem posługi charytatywnej Kościoła na wszystkich poziomach jego organizacji, a więc od grup parafialnych i dobroczynnych stowarzyszeń chrześcijańskich poczynając, poprzez charytatywne instytucje diecezjalne Kościoła i różne instytucje międzynarodowe. Współczesny wolontariat, ze względu na oferowane usługi, na kulturę i wartości, jakie sobą przedstawia, jest jakby filarem dla społeczeństwa. Według Jana Pawła II, wolontariusze są znakiem nadziei w naszych czasach. Wszędzie tam, gdzie mamy do czynienia z brakiem nadziei i cierpieniem, ukazują „niewyczerpane źródła poświęcenia, dobroci posuniętej aż do heroizmu, które wypływają

z ludzkiego serca”¹⁷. Centrum całej posługi w wolontariacie stawia się człowieka, zwłaszcza najsłabszego i najbardziej potrzebnego. Wolontariat jawi się nie tylko jako jeden z segmentów dojrzałej demokracji, ale także stanowi przejaw szeroko rozumianego patriotyzmu¹⁸. Zadania, jakie stawia się przed wolontariuszami wynikają z Chrystusowego przykazania miłości bliźniego, które należy odnosić do każdego człowieka, bez względu na jego przekonania, narodowość czy rasę. Ojciec Święty Jan Paweł II wskazuje: „«Błogosławieni miłosierni, albowiem oni miłosierdzia dostąpią» (Mt 5,7). Kościół znajduje w tych słowach wezwanie do czynu i stara się «czynić miłosierdzie». (...) Człowiek dociera do miłosiernej miłości Boga, do Jego miłosierdzia o tyle, o ile sam przemienia się wewnętrznie w ducha podobnej miłości w stosunku do bliźnich» (*Dives in misericordia*, 14). W świecie, w którym propagowane są zwłaszcza wartości materialne, kult zdrowego i pięknego ciała, należy w młodych ludziach zaszczerpić uniwersalne wartości humanitarne. Dlatego też praca charytatywna uwrażliwia uczniów na problemy społeczne, uczy poszanowania drugiego człowieka oraz niesienia pomocy innym ludziom. Polega na zachęceniu do praktykowania miłosierdzia poprzez modlitwę, dobre słowo i czyn. Celem jest wyrabianie umiejętności dzielenia się rzeczami materialnymi oraz niematerialnymi (np. dobre słowo, wsparcie i pomoc w nauce). Poprzez pracę charytatywną wobec innych młodzi ludzie pogłębiają rozumienie nauki Jezusa Chrystusa, zwłaszcza o miłosierdziu Bożym.

¹⁵ Por. tamże, s. 10.

¹⁶ W. Przygoda, *Apostolski...*, s. 56.

¹⁷ Franciszek, *Miłość najwspanialszą formą ewangelizacji. Przesłanie Papieża na zakończenie Międzynarodowego Roku Wolontariatu*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/wolontariat_05122001.html, z dn. 12.12.2016.

¹⁸ Por. S. Gawroński, *Ochotnicy miłości bliźniego. Przewodnik po wolontariacie*, Warszawa 1999, s. 26-27; J. Chrapek, *Dzielmy się miłością. Wolontariat. List pasterski na temat wolontariatu*, 29 I 2001, Radom 2001, nr 3 s. 4-5.

Spotkanie z biedą oraz chorobami i starością uwrażliwia ich na różne potrzeby człowieka oraz krzewi w nich ducha miłości bliźniego. Praca w wolontariacie jest związana również z udziałem w różnych akcjach charytatywnych, np. we wspólnocie szkolnej bądź parafialnej.

3. Podstawy eklezjalno-teologiczne i społeczne wolontariatu

Osadzenie posługi charytatywnej w tajemnicy samego Boga jest przesłanką dla prawidłowego rozumienia wolontariatu chrześcijańskiego. Miłość bliźniego czerpie swoją siłę z miłowania Boga, można nawet powiedzieć, że jak kochamy Boga, tak postępujemy wobec bliźnich. Istota posługi charytatywnej, która została zlecona Kościołowi przez jego Założyciela polega na miłości wobec bliźniego, na wzór miłości Boga do każdego człowieka. Jezus Chrystus ukazał, na czym ma polegać miłość. W kontekście Jego miłości aż do oddania życia za przyjaciół i za nieprzyjaciół „można próbować uchwycić sens Jego nauczania na temat miłości bliźniego”¹⁹. Na temat właściwej postawy mówi Jezus w przypowieści o miłosiernym Samarytaninie (por. Łk 10,25-37), a polega ona na rozpoznaniu w drugim człowieku bliźniego oraz na stanie się bliźnim dla niego²⁰. Świadectwo miłości Bożej do każdego człowieka to nie słowne deklaracje, ale czyny. Mówi o nich św. Paweł: „Jeden drugiego brzemiona noście i tak wypełnicie prawo Chrystusowe” (Ga 6,2).

Kościół pełni posługę charytatywną wobec potrzebujących pomocy poprzez współpracę z instytucjami opieki społecznej, stowarzyszeniami dobroczynnymi czy ludźmi dobrej woli. Wolontariat chrześcijański jest bezinteresowną pomocą innym. Dobrze jego istotę oddają słowa św. Pawła Apostoła wypowiedziane do Efezjan zgromadzonych w Milecie: „Więcej szczęścia jest w dawaniu aniżeli w braniu” (Dz 20,35). Prawdę wyrażoną przez św. Pawła potwierdza wielu wolontariuszy z wieloletnim stażem zaangażowania społecznego, którzy przyznają, że bezinteresowna służba drugiemu człowiekowi jest dla nich źródłem satysfakcji i osobistego szczęścia²¹. Również Jan Paweł II stwierdza, że „wolontariat przeżywany w jego prawdzie, jako bezinteresowne służenie ludziom, zwłaszcza najbardziej potrzebującym i zapomnianym przez strukturę opieki społecznej, należy określić jako ważny wyraz apostołstwa, w którym świeccy mężczyźni i kobiety pełnią rolę pierwszoplanową” (ChL 41). Natomiast papież Benedykt XVI wskazuje, że stanowi on, zwłaszcza dla ludzi młodych, „szkołę życia i uczy solidarności, gotowości do dawania nie tylko czegoś, ale siebie samych” (DCE 30). Kościół wyraża poparcie dla tej służby bliźniemu, dzięki której przyczynia się do nadania ludzkiego i chrześcijańskiego oblicza współczesnemu społeczeństwu²². Działalność wolontariuszy w Kościele powinna czerpać przykład z życia i nauki Jezusa, który „nie przyszedł, aby Mu służyło, lecz żeby służyć i dać swoje życie na okup za wielu” (Mk 10,45).

¹⁹ W. Przygoda, *Słowo Boże jako źródło działalności charytatywnej*, w: *Słowo Boże w Kościele*, red. R. Kuligowski, M. Jagodziński, D. Swend, Warszawa 2009, s. 152-153.

²⁰ Por. W. Przygoda, *Apostołski...*, s. 69.

²¹ Por. M. Bocheńska-Seweryn, K. Klauzowa, *Motywy i formy pracy członków parafialnych zespołów charytatywnych*, RNC 5 (2001), s. 82-85.

²² Por. Benedykt XVI, *Dobro i społeczeństwo nie mogą przetrwać bez wolontariatu. Przemówienie podczas spotkania z wolontariuszami*, Wiedeń 09.09.2007, OsRomPol 28 (2007) nr 10-11, s. 31.

Jezus głosił nadejście królestwa Bożego, w którym naczelną zasadą życia społecznego jest miłość²³. Wynika stąd, że „zaangażowanie społeczne, a w tym również posługa wolontariuszy, otrzymują na gruncie chrześcijaństwa wysoką kwalifikację – stają się potencjalnym miejscem nastania królestwa Bożego. Gdzie, bowiem pojawia się wspomagające, wspierające, uzdrawiające zatroskanie o ubogich i słabych, tam królestwo Boże staje się rzeczywistością. Motywacją dla wolontariuszy chrześcijańskich powinno być prawo miłości, które w Bogu ma swoją podstawę i źródło”²⁴. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* wskazuje, że zadaniem katechezy jest wychowywać, przekazywać prawdę oraz wprowadzać w życie wiary (por. DOK 68). Działania te mają doprowadzić katechizowanego do głębokiego poznania wiary, wychowania liturgicznego, formacji moralnej i nauczania modlitwy (por. DOK 85) oraz „do życia we wspólnocie i do czynnego uczestniczenia w życiu i posłaniu Kościoła” (DOK 86). W ramach zajęć działań lekcyjnych i pozalekcyjnych działają w szkole różne grupy wolontariuszy. Wszystkie one powstały z myślą o rozszerzenia zainteresowania uczniów wiedzą religijną, kształtowania wiary oraz realizowaniem wskazań miłości chrześcijańskiej w codziennym uczniowskim życiu. Ideą przewodnią ich powstawania jest odpowiedzialność, jaka spoczywa na katechizujących za głoszenie i przekazywanie Ewangelii słowem i czynem. Program wolontariatu ma uczyć miłości do drugiego człowieka, który jest obrazem Boga oraz odpowiedzialności za niego. Ma również pomóc w świadomym uczestnictwie uczniów w życiu

Kościoła, aby żyli zgodnie z postawą chrześcijanina. Efektywnemu nauczaniu „doskonale służy klimat zaufania, wzajemnego zrozumienia, uznania godności drugiego, zauważaniu i podnoszeniu jego osiągnięć. Bliższe relacje osobowe, wytworzone poprzez pozytywne wartości, sprawiają, że nauczanie nimi nasycone staje się interakcją międzyosobową w kierunku rozwiązywania wspólnych problemów życiowych”²⁵. Potrzeba zatem takiej formacji osobowej i wspólnotowej, dzięki której wśród młodych ludzi zrodzi się chęć życia we wspólnocie Kościoła i niesienia pomocy innym ludziom. To właśnie w chrześcijańskiej wizji wspólnoty opieramy się na solidarności międzyludzkiej, która jest również nazywaną przyjaźnią lub miłością społeczną. *Katechizm Kościoła Katolickiego* wskazuje na potrzebę braterstwa ludzkiego i chrześcijańskiego, zwłaszcza we współczesnym świecie, w którym dominuje pogoń za pieniądzem i odrzuceniem drugiej potrzeby. Czytamy w nim, że „pierwszy błąd, przynoszący dziś wielkie i powszechne szkody, polega na zapomnieniu o istnieniu węzłów wzajemnej solidarności i miłości między ludźmi, na które jako na konieczność wskazuje wspólne pochodzenie wszystkich i równość duchowej natury takiej samej u wszystkich, niezależnie od przynależności narodowej” (KKK 1939).

4. Wychowawcza rola wolontariatu

W wolontariacie zabiega się o rozwój życia duchowego i społecznego młodych ludzi. Członkowie muszą podejmować rzetelną pracę nad sobą, poprzez przestrzeganie założeń

²³ Por. H. Pompey, P.S. Roß, *Kirche für andere. Handbuch für eine diakonische Praxis*, Mainz 1998, s. 129; W. Przygoda, *Apostolski ...*, s. 70.

²⁴ J. Danielou, *Trójca Święta i tajemnica egzystencji*, Kraków 1994 s. 45.

²⁵ T. Ochiniowski, E. Osowska, *Wołanie o mistrza. Rozmowa z ks. J. Tarnowskim*, „Więź” 1995 nr 12, s. 110-111.

ideowych i organizacyjnych oraz kodeksu wolontariusza. Formacja i działalność w wolontariacie mają na celu kształtowanie młodych ludzi w każdym wymiarze życia. Otrzymują oni więc możliwość integralnego rozwoju swojej osoby. Ich działalność opiera się na formacji duchowej i aktywności w społeczeństwie oraz przez wnoszenie radości w środowisku, w którym posługują. Wolontariusze służą nie tylko Bogu i drugiemu człowiekowi, ale także Kościołowi i Ojczyźnie. Szerzą w swoich środowiskach postawę altruistyczną. Wolontariat wywiera pozytywny wpływ na budowanie więzi, szczególnie w społecznościach lokalnych. Jest również dobrym narzędziem edukacji obywatelskiej dla wszystkich grup wiekowych ochotników²⁶. Dzięki zaangażowaniu społecznemu młodzież łatwiej wchodzi w dorosłe życie, a spotkania z ludźmi starszymi uczą zachowań i sposobów rozwiązywania problemów. Wolontariat stwarza dla młodych ludzi szansę rozwoju osobistego, wzmacnia ich samodzielność i kreatywność oraz pomaga w zdobywaniu odpowiedzialności za siebie i za innych. Uczestnictwo obywateli w rozwiązywaniu problemów społecznych jest wyrazem ich wolności i służby dla dobra ojczyzny²⁷. Wolontariusze, organizując różne imprezy kulturalne w społecznościach lokalnych, a szczególnie parafiach, mogą „przyczyniać się do odkrywania talentów i pobudzania twórczości zwłaszcza dzieci i młodzieży. Prowadzenie bibliotek parafialnych, ognisk muzycznych i warsztatów malarskich, następnie chórów, zespołów śpiewaczych i tanecznych,

grup wokalnie-instrumentalnych, a także teatrzyków i kabaretów może podnieść poziom życia kulturalnego oraz patriotycznego zwłaszcza w społecznościach wiejskich. Poza niepodważalnym rozwojem talentów samych zaangażowanych, twórczość artystyczna może stać się wspaniałym darem dla ludzi chorych, niepełnosprawnych, emerytów i rencistów, a także pensjonariuszy domów opieki społecznej, zakładów wychowawczych, a nawet więźniów”²⁸. Oferowana przez wolontariuszy pomoc materialna lub wsparcie psychiczne jest dobrą okazją do nawiązania głębszej relacji z osobą potrzebującą. Dzięki pogłębionej duchowości chrześcijańskiej wolontariusz dostrzega w człowieku potrzebującym zarówno jego braki materialne, fizyczne jak i duchowe oraz udziela pomocy lub wskazuje drogę rozwiązania różnych problemów²⁹.

Wychowanie do wolontariatu inspirowanego duchem ewangelicznym powinno polegać przede wszystkim na rozwijaniu tego, co jest w człowieku dobre. Motywacją do posługi wolontariuszy jest pragnienie zrobienia czegoś dobrego dla innego człowieka. Często wynika ona z chęci spłacenia bądź oddania dobra, które kiedyś otrzymaliśmy od kogoś. W działaniach wychowawczych Kościoła należy wychodzić naprzeciw zainteresowaniu sprawami pomocy, ukierunkować na Chrystusa i podejmować wszelkie działania służące rozmodleniu młodzieży. Zaangażowanie w wolontariat rozwija wśród młodych ludzi postawę alternatywną wobec konsumpcyjnego stylu życia. Młodzi ludzie poprzez formację w wolontariacie

²⁶ Por. D. Pietrowski, *Wolontariat jako forma edukacji obywatelskiej*, w: *Organizacje pozarządowe w społeczeństwie obywatelskim – wyzwanie dla środowisk akademickich*, red. A. Juros, Lublin 2002, s. 133-135.

²⁷ Por. J. Nowak, *Wolontariat – współczesna forma aktywności społecznej*, w: *Wokół polityki społecznej*, red. K. Głabicka, M. Grewiński, Warszawa 2008, s. 267-286.

²⁸ W. Przygoda, *Apostolski ...*, s. 64.

²⁹ Por. tamże, s. 75.

poznają Boga, otwierają się na Jego działanie, a także zmięrzają ku pomocy bliźnim. Kształtują swoje sumienie, wrażliwość oraz prowadzą aktywny tryb życia. Poprzez przynależność do organizacji rozwijają się i aktywnie uczestniczą w życiu Kościoła oraz społeczności lokalnej. We własnym środowisku ukazują, jak pięknym jest żyć w przyjaźni z Bogiem i drugim człowiekiem. Ich świadectwo ma ogromne znaczenie wobec rówieśników. Poprzez wyjście do innych ludzi głoszą im Chrystusa. Dzięki takiej postawie inni młodzi ludzie oraz starsi dostrzegają, że wiara w Chrystusa nadaje sens ludzkiemu życiu. Wszelka działalność wolontariuszy powinna być budowana na świadomości, że wspólnota parafialna jest pierwszym i podstawowym miejscem aktywności³⁰.

5. Możliwości prowadzenia grup wolontariatu w szkole i parafii

Przygotowanie dzieci i młodzieży do apostołatu społecznego polega na przekonaniu ich, że całe życie chrześcijańskie ma wymiar społeczny, który należy ukształtować na fundamencie wartości ewangelicznych. Tak więc również szkolne koła i grupy mogą stać się narzędziem formacji dzieci i młodzieży do życia społecznego. Młodzi ludzie w okresie szkolnym „wykazują dużą otwartość i ciekawość świata, mają potrzebę przebywania w grupie, podejmowania działań na rzecz innych. Wolontariat szkolny jest doskonałą formą kształtowania

postaw altruistycznych i narzędziem edukacji obywatelskiej”³¹. Członkowie różnych grup poznają Jezusową naukę o miłości i miłosierdziu chrześcijańskim, wyrabiają w sobie wrażliwość, kształtują dojrzałą osobowość oraz przezwyciężają lęk przed człowiekiem starym, chorym lub niepełnosprawnym. Wspólna praca i czynny udział w szkolnym kole Caritas czy grupie wolontariuszy wyzwala w młodej osobie gotowość, odwagę i umiejętność wychodzenia ku człowiekowi, który znalazł się w potrzebie. Dzięki temu wolontariusze pomagają innym ludziom, zwłaszcza osobom starszym czy schorowanym, np. sprząając mieszkania, robiąc zakupy czy odwiedzając samotne osoby. W ten sposób przeżywany wolontariat jest jedną z form wyrażania wiary w Chrystusa i budowania Jego Kościoła³². Wolontariat realizowany z mandatu Kościoła stawia ochotnikom, poza profesjonalizmem w działaniu, przede wszystkim wysokie wymagania etyczne i duchowe. Kodeks etyczny pracownika Caritas z 8 marca 2012 roku, chociaż odnosi się do zawodowych pracowników organizacji Caritas, pośrednio zobowiązuje również wolontariuszy do „troski o rozwój zawodowy, duchowy i religijny; tak, aby swoją postawą, motywacją i działaniami dawali świadectwo miłości Boga i bliźniego”³³. Do podstawowych zasad i wartości wymienionych w kodeksie należą: sumienność, uprzejmość, obiektywizm, troska o rozwój zawodowy, odpowiedzialność, czystość intencji, dyskrecja, współpraca, formacja religijna i moralna³⁴.

³⁰ Por. P. Duksa, *Aktywność społeczna Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży*, „Studia Theologica Varsaviensia” 40/2 (2002), s. 109.

³¹ I. Marczyk, *Wolontariat szkolny – krok po kroku*, <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Wolontariat-szkolny-krok-po-kroku-2087584.html>, z dn. 10.08.2014..

³² Por. J. Koral, *Szkolne Koła Caritas jako przykład wolontariatu młodzieży*, RNC 5 (2001), s. 117-129; W. Przygoda, *Wolontariat chrześcijański w życiu i działaniu Kościoła*, RNC 5 (2001), s. 46.

³³ *Kodeks etyczny pracownika Caritas*, Oprac. Z. Sobolewski, M. Subocz. Warszawa 2012, s. 6.

³⁴ Por. tamże s. 11-12.

Podstawową formą uczniowskiego wolontariatu są Szkolne Kluby Wolontariusza (SKW). Innym przykładem takiej działalności są Szkolne Koła Caritas (SKC). To w nich dzieci i młodzież realizują swoją chęć niesienia pomocy innym. Pomoc ta przybiera różne formy i skierowana jest do różnych grup potrzebujących. Uczniowie jako wolontariusze niosą pomoc nie tylko na terenie szkoły, ale udzielają się też w lokalnych szpitalach i Domach Pomocy Społecznej oraz pomagają osobom starszym mieszkającym samotnie. Wolontariusze biorą udział w zbiórkach publicznych, np. zbierając żywność dla potrzebujących w ramach akcji organizowanych przez Bank Żywności.

Podsumowanie

Rozwój i wychowanie młodego człowieka jest procesem długotrwałym, dokonującym się na wielu płaszczyznach życia. Do środowisk, w których powinno dokonywać się wychowanie należą: rodzina, szkoła i parafia. Jednak w dzisiejszych czasach rodzina przechodzi różnego rodzaju kryzysy. Bywa niejednokrotnie, że tylko Kościół i szkoła są jedyną formą edukacji intelektualnej czy religijnej dzieci oraz młodzieży. Dlatego tworzenie szkolnych czy pozaszkolnych grup jest sposobem do rozwoju dla młodego człowieka. Ważne i bardzo potrzebne są takie spotkania formacyjne nie tylko dla tych uczniów, którzy chcą pogłębić wiarę w Boga, ale również i dla tych dzieci, które poszukują ciepła rodzinnego wśród ludzi godnych zaufania. W ten sposób można również rozwijać ich intelekt, pogłębiać wiarę, uczyć

zachowań społecznych oraz moralności. Ojciec Święty Jan Paweł II podkreślał: „Przyszłość świata i Kościoła należy do młodych pokoleń (...). Chrystus czeka na młodych, tak jak czekał na młodzieńca, który Mu zadał pytanie: «Nauczycielu, co dobrego mam czynić, aby otrzymać życie wieczne?» (Mt 19,16)” (*Tertio Millennio Adveniente*, 58). Przed nauczycielami i wychowawcami staje zatem zadanie niesienia Dobrej Nowiny o Chrystusie oraz kształtowania osobowości młodych ludzi. Mogą dokonać tego zarówno podczas katechezy szkolnej, jak też poprzez wolontariat. Zróżnicowane szkolne koła i grupy o profilu chrześcijańskim łączą wspólne cele. Podstawą formacji w nich jest wychowanie do dawania świadectwa prawdziwie chrześcijańskiego oraz do pogłębiania życia duchowego i osobistej relacji z Bogiem. Każda z tych grup jest nastawiona na ewangelizację i w każdej z nich odbywają się regularne spotkania formacyjne. Wszystkie te wspólnoty łączą także działalność charytatywną. Bliska im jest pomoc ludziom, którzy tego potrzebują. Uczestnictwo dzieci i młodzieży w grupach wspiera ich rozwój, uczy „nawiazywania i podtrzymywania więzi społecznych, współpracy, respektowania innych, odmiennych zdań w ramach przyjętych zasad etyczno-moralnych i norm społecznych. Nieformalna i pozaszkolna aktywność ucznia, oparta na dobrej woli, a nie na przymusie, wolna od szkolnych regulaminów i przepisów, przyczynia się do budowania i umacniania wewnątrzgrupowych więzi uczniów, a także do lepszego poznania grupy przez nauczyciela”³⁵.

³⁵ *Znaczenie wychowawcze grup szkolnych*, <http://www.pedkat.pl/images/czasopisma/pk3/art05.pdf>, z dn.16.12.2016.